

„I JÁ JDU DO ŠKOLY..“

Povídání o žácích s Aspergerovým syndromem

Tento informační materiál vznikl v rámci projektu PODPORA ZAŘAZOVÁNÍ DĚTÍ S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA DO VZDĚLÁVACÍHO PROCESU, který je financován z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost a státního rozpočtu České republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

INFORMAČNÍ MATERIÁL PRO PEDAGOGY

Tento informační materiál vznikl v rámci projektu **PODPORA ZAŘAZOVÁNÍ DĚTÍ S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA DO VZDĚLÁVACÍHO PROCESU**, který je financován Evropským sociálním fondem prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost a státním rozpočtem České republiky.

1.vydání

První publikace APLA Jižní Čechy, o.s.

Sídlo: Farského 887, Tábor 390 02

Tel.: 606 608 292, 777 808 562

Email: jc@apla.cz

<http://jc.apla.cz>

Text příručky: Mgr. Lucie Straková Jirků, 2012 copyright©

Grafická úprava: RUDI, a. s. 2012

Fotografie: archiv APLA Jižní Čechy, o.s.©

„Samotářský, neschopný rozhodnout se, často nervózní, roztěkaný. Stále si s něčím hraje, něco si čmárá, když je vyvolán, tak se ale orientuje. Má potíže se slovními úlohami, přitom matematické operace s čísly zvládá bravurně. Bez hlášení vstupuje vyučujícímu do výuky, komentuje probíranou látku, ani po napomenutí nereaguje a stále skáče do řeči. Má potíže s úkoly, kde je třeba představivosti, abstraktního myšlení, fantazie (výtvarná výchova, geometrie, sloh). Je-li úkol zadán obecně, nezačne pracovat, je třeba mu velmi podrobně každé zadání vysvětlit, uvést příklad. Má výborné znalosti v Zeměpise, často velmi překvapí znalostí probíraného tématu, má tendenci doplnit další a další informace. Na zadání „vyber a označ z názvů měst ta, která se nachází ve střední Evropě“ nereaguje, prý neví, jak je má označit (zda zakroužkovat, podtrhnout, ...).

Prohraje-li jeho družstvo ve florbale, vztekle mlátí hokejkou, uteče s pláčem do šatny a odmítá se zúčastnit pokračování hodiny tělocviku. Je neobratný, má špatnou úpravu sešitu, neustále řešíme nepořádek na lavici a chybění pomůcek. V pololetí měl dvojku z chování, vešel polonahý do sborovny a domáhal se lékařského vyšetření. Údajně mu spolužáci řekli, že zde probíhá lékařská prohlídka, zda je zdravotně způsobilý jet s ostatními na školní výlet. Vždyť už je v deváté třídě, měl by mít rozum ...

(poznámky pedagogického pracovníka k prospěchu a chování žáka s Aspergerovým syndromem)

Aspergerův syndrom (dále jen AS) patří mezi jednu z poruch autistického spektra. Jedná se o vrozenou neurovývojovou poruchu, jejíž příčiny dosud nejsou známy.

ASPERGERŮV SYNDROM (F 84.5)

Aspergerův syndrom (dále jen AS) patří mezi jednu z poruch autistického spektra. Jedná se o vrozenou neurovývojovou poruchu, jejíž příčiny dosud nejsou známy. Projevuje se potížemi v oblasti sociálního chování, představitivosti a komunikace. U lidí s Aspergerovým syndromem nejsou, na rozdíl od autismu, narušeny intelektové schopnosti do pásma mentální retardace. Rozumové schopnosti mohou kolísat od pásma podprůměru až po vysoký nadprůměr. Intelektové schopnosti jsou ve výrazném rozporu se schopnostmi v oblasti sociální.

1

Projevy Aspergerova syndromu

KOMUNIKACE

- řeč může působit pedanticky, přehnaně spisovně, formálně
- abnormní spontaneita (mluví příliš mnoho, mluví příliš málo)
- nesoudržnost konverzace, obtíže vést přiměřeným způsobem dialog
- potíže s vedením běžné společenské konverzace, dotazováním, iniciováním hovoru
- nerespektování komunikačního partnera, neschopnost naslouchat, sdílet téma druhého
- zabíhavé myšlení, ulpívání na detailech
- potíže požádat o pomoc, sdělit, že něčemu nerozumí
- potíže s používáním i porozuměním neverbální komunikaci
- obtíže v porozumění ironie, nadsázky, rčení, tendence k doslovnému chápání
- obtíže s očním kontaktem (vyhýbání, ulpívání, neužívání k interakci a komunikaci)

Žák s Aspergerovým syndromem může mít potíže s porozuměním abstraktním výrazům, představivostí, orientací v prostoru a čase.

SOCIÁLNÍ INTERAKCE

- potíže s navazováním vztahu s druhými lidmi
- potíže v kontaktu s vrstevníky
- sociální naivita, špatný odhad na sociální situace, chybí společenský takt
- potíže s porozuměním společenským pravidlům či naopak jejich rigidní dodržování
- obtíže s přizpůsobením chování situaci a sociálnímu kontextu
- neporozumění emocím (vlastním ani u druhých lidí)
- snížená schopnost empatie, potíže se sdílením společných prožitků
- neschopnost pružně reagovat na nastalé změny
- potíže s pochopením pravidel při kolektivní práci, hře
- chybí zdvořilost, či je patrná přehnaná formálnost
- neobratnost v sociálních vztazích, emoční a sociální nezralost
- potíže s dodržováním vzdálenosti při komunikaci s druhou osobou

PŘEDSTAVIVOST

- potíže s porozuměním abstraktním výrazům, problémy s orientací v čase a prostoru
- omezená schopnost plánování, rozhodování, potíže s vyplněním volného času
- potíže s přijetím změny, lpění na stejnosti, pravidelnosti
- potíže ve hře (neschopnost fantazijní hry „na něco ...“)
- silně vyhraněný zájem o určitý okruh informací (např. astronomie, jízdní řády, dopravní prostředky, sci-fi, ...)

- opakující se chování, myšlení – obsesivní charakter
- černobílé vidění světa
- katastrofické myšlení, vztahovačnost, obviňování
- odklon od reality do snového světa

DALŠÍ MOŽNÉ PROJEVY

- omezená schopnost reagovat adekvátně situaci
- agresivita, impulzivita, emoční labilita
- nízká míra frustrační tolerance, sklon k sebepodhodnocování a depresivnímu uvažování
- úzkostnost, fobie, specifické strachy, deprese
- dysgrafické obtíže
- neobratná jemná a/nebo hrubá motorika (dyspraxie)
- zvláštní pohyby, chůze, držení těla, grimasy, tiky
- v tenzi se vyskytující motorické manýrismy
- nadměrná nebo naopak slabá reakce na smyslové podněty (sluchové, vnímání bolesti, taktilní, apod.)
- nutkavé chování, touha po přesnosti, symetrii
- přecitlivělé, nepřiměřené emoční reakce na kritiku, prohru, neúspěch atd.
- kolísavá pozornost na práci, negativní postoj k činnostem, o které nemá zájem

Potřeby žáka s Aspergerovým syndromem a jedno neméně důležité pravidlo

VIZUALIZACE

Žák s Aspergerovým syndromem může mít potíže s porozuměním abstraktním výrazům, představivostí, orientací v prostoru a čase. Platí zde pravidlo: „Vidět, znamená vědět.“ Je důležitá převaha vizualizace nad verbálními a abstraktními informacemi.

- pomůcky
- interaktivní tabule
- prezentace v PowerPointu
- videa
- názorné ukázky (pokusy, experimenty, předvedení činnosti ...)
- psaný text, obrazová dokumentace

STRUKTURALIZACE

Žák s Aspergerovým syndromem se z důvodu poruchy představivosti špatně orientuje v čase, nedokáže předvídat, plánovat. Velmi jej znepokojí nenadálé změny, má obtíže je přijmout, neboť neví, co nenadálá změna přináší, proč se tak děje, atd. Žák musí cítit silnou míru předvídatelnosti v průběhu celé výuky i o přestávkách, tzn. minimalizovat náhodné změny, vyloučit chaos, mít za všech okolností jasně definovaná místa a čas. **Bezpečí a řád znamenají jistotu a klid.**

Je tedy potřeba určitého řádu, struktury prostředí a času, předvídatelnost.

- své místo ve třídě, lavici (vždy stejné)
- stanovení a vizualizace rozvrhu hodin (sled hodin za sebou, délka jejich trvání, případně struktura hodiny)

Každé dítě je jiné, u dětí s Aspergerovým syndromem to platí dvojnásob. Je třeba individuální a citlivý přístup pedagoga, zohlednění obtíží žáka.

- stanovení a vizualizace pravidel třídy, školního řádu
- přehledné označení učeben, kabinetů, ...
- přehledné, vizuálně zřejmé zadání úkolů

MOTIVACE

Žáci s Aspergerovým syndromem potřebují větší míru podpory a motivace při svém vzdělávání i v každodenním životě. Pro motivaci je nejvhodnější využít jejich zájmů (např. dopravní prostředky, dinosauři, elektrické obvody, ...).

- odměnit předmětem zájmu (např. obrázkem el. schématu) za určitý předem stanovený počet splněných úkolů
- využít předmět zájmu při sestavování úkolu v daném předmětu (např. při slovní úloze z matematiky žák nepočítá pytle s moukou na nákladním autě, ale počet Helix pomatia, hlemýžďů zahradních na záhonku)

INDIVIDUÁLNÍ PŘÍSTUP

Každé dítě je jiné, u dětí s Aspergerovým syndromem to platí dvojnásob. Je třeba individuální a citlivý přístup pedagoga, zohlednění obtíží žáka.

- potřeba větší míry tolerance k chování žáka, jehož občasné neadekvátní reakce jsou způsobeny neporozuměním a chybnou interpretací situace
- podpora začlenění žáka do kolektivu
- pomoc a podpora při zvládnání sociálních situací

SPOLUPRÁCE RODINY A ŠKOLY

Pro úspěšnou integraci žáka s Aspergerovým syndromem, porozumění jeho chování a získání dovednosti na něj vhodně reagovat, je důležitá úzká spolupráce rodiny a školy.

- Zavedení notýsku, kde se budou pedagogové a rodiče denně navzájem informovat nejen o probírané látce a úkolech, ale i chování, momentální rozladě žáka, změnách v zaběhnutém režimu školy či dalších skutečnostech, které mohou mít vliv na jeho chování a výkon ve škole, je cenným nástrojem, který pomůže porozumět a řešit mnohé situace s žákem s AS.
- Pravidelné schůzky pedagogů s rodinou žáka s AS - Největším odborníkem na své dítě jsou vždy rodiče. Jsou zdrojem cenných informací, které pomohou pedagogovi v porozumění žákovi s AS a díky nimž může předejít mnoha obtížným situacím. Informace přicházející od pedagogů k rodičům vedou k dalšímu rozvoji žáka v domácím prostředí, v souladu s metodami a způsobem práce zavedeným ve škole, přinesou rodině nový pohled na své dítě v oblasti sociálních vztahů s vrstevníky.

3

Žák s Aspergerovým syndromem ve třídě v otázkách a odpovědích

Potřebuje žák s AS asistenta pedagoga?

Asistent pedagoga je v mnoha ohledech nezbytnou podmínkou úspěšné individuální integrace, a to alespoň v počátcích studia. Pomáhá při adaptaci žáka na prostředí a řád školy, v komunikaci s pedagogy, spolužáky, podporuje navazování sociálních vztahů, zajišťuje dohled o přestávkách, relaxaci, pomáhá při řešení konfliktů. Individuálně s žákem pracuje, vysvětluje výklad a zadání úkolů pedagogů, připravuje vizuální pomůcky. Zajišťuje spolupráci mezi školou a rodinou.

Potřebuje žák s AS individuální vzdělávací plán (IVP) a kdo ho píše?

Individuální vzdělávací plán pomáhá v mnoha ohledech žákovi s AS v úspěšné integraci a zvládnutí učiva. Žáci s AS mají nerovnoměrný vývojový profil dovedností. V rámci IVP lze toto zohlednit a vyvarovat se tak podcenění či přecenění schopností žáka. Lze upravit náplň osnov, metody přezkoušení žáka, osvobodit z předmětů, které není žák s AS schopen absolvovat, či zde velmi selhává (např. hudební výchova – precitlivělost žáka s AS na hluk, absolutní sluch; hodiny tělesné výchovy – dyspraxie, celková nemotornost, potíže se zvládnutím)

ním prohry, s porozuměním pravidlům her). IVP píše třídní učitel ve spolupráci s výchovným poradcem či školním psychologem na základě doporučení či ve spolupráci s příslušným speciálně pedagogickým centrem.

Kde by měl žák s AS ve třídě sedět?

Pokud je žák integrován bez asistenta pedagoga, je ideálním místem první či druhá lavice u katedry, kdy má pedagog o žáku přehled (udržení pozornosti, potřeba dovysvětlit zadání, ...). Má-li žák asistenta pedagoga, je výhodnější poslední lavice, aby ostatní žáci nebyli rušeni hovorem asistenta a žáka při vysvětlování látky, mírnění neklidu či jitření pozornosti.

Výhodné je rovněž místo v blízkosti dveří pro případ, že asistent pedagoga je nucen s žákem s AS ze třídy odejít (z důvodu afektu, potřeby relaxace, řešení neklidu mimo třídu).

Stále s sebou při hodině šije, poposedává, vrtí se, s něčím si hraje, maluje si, co s tím?

Velmi často se u žáků s AS vyskytuje psychomotorický neklid. Ať už z důvodu diagnózy AS (nervozita, nepředvídatelnost dění kolem sebe a z toho pramenící neklid) či z důvodu přidružené poruchy pozornosti a aktivity, ale i z nudy. Může se objevovat motorický neklid (hraní si s něčím, vrtění se, neklid nohou, apod.) či verbální neklid (vykřikování, hlasité přemýšlení, povídání pro sebe, atd.). Tento neklid je velmi silné vůli neovlivnitelné vnitřní pnutí. Popsané pohyby, čmáraní si, vrtění se atd. jsou způsoby, jak vyventilovat vnitřní napětí. Pokud je žák s AS pedagogem vyvolán, jen zřídka se neorientuje v probírané látce či nedokáže odpovědět na otázku. Žák velmi dobře vnímá probíranou látku, je schopen poslouchat, vnímat a zpracovávat informace, ačkoli svým vnějším chováním působí jako nepozorný žák.

Je třeba najít vhodný způsob, jak ventilovat vnitřní neklid, aniž by tyto projevy rušily ostatní žáky při výuce (např. místo listování v knížce a šustění papíry umožnit žáku malovat či zpracovávat zvláštní pracovní listy k probírané látce).

Měl by být asistent pedagoga s žákem s AS i o přestávkách, vždyť není osobní asistent?

Ano, a to zvláště ze dvou důvodů. Asistent by měl být žáku s AS o přestávce nápomocen při začleňování mezi vrstevníky, být oporou a pomocníkem při řešení sociálních interakcí mezi žáky a být citlivý k možným projevům šikany. Dalším důvodem je fakt, že přestávky mezi jednotlivými vyučovacími hodinami jsou pro žáka s AS jednou z nejvíce zátěžových dob ve škole. Přestávka je volný čas, který by měl žák využít dle své volby a potřeb k oddechu, přípravě na další hodinu, občerstvení, využití toalety apod. Pro žáka s AS je to čas plný chaosu. Kvůli narušené představitosti nemá jasnou vizi, jak volný čas o přestávce využít, kvůli potížím s výběrem a plánováním není schopen se rozhodnout, co bude dělat jako první (svačit, jít na toaletu, připravit se na hodinu, ...). Ve třídě bývá v tu dobu nadměrný hluk, který mnohým lidem s AS velmi vadí a vyčerpává je. Zároveň o přestávce probíhá mnoho nečekaných sociálních interakcí, kterých se může žák s AS obávat či z nich být přinejmen-

Přestávky bývají pro žáky s AS jednou z nejvíce zátěžových chvil ve škole.

ším nervózní. Místo odpočinku přináší přestávky žákům s AS notnou dávkou stresu. Je tedy výhodné, aby žák s AS trávil za přítomnosti pedagoga alespoň velkou přestávku v klidovém prostředí mimo třídu. Asistent by měl žákovi pomoci přestávku strukturovat a vizualizovat její průběh. Díky změně příslušné legislativy to již nenáleží pouze osobnímu asistentovi, ale tato podpora spadá do pracovní náplně asistenta pedagoga.

Pere se, dělá hlouposti a přitom je to tak nadaný žák. Neumím si jeho chování vysvětlit.

Lidé s AS bývají často označováni za rváče, agresory. Často je však skutečnost jiná. Bývají spíše obětí šikany. Spolužáci velmi rychle zjistí, čím lze žáka s AS vyprovokovat, dělají to pro zábavu a skrytě. Žák s AS, který má potíže s kontrolou emocí v rámci deficitu v sociální oblasti, oplácí šikany impulzivně, ihned v momentě silně prožívané tenze a vzteku. Je tedy často viděn a okolím hodnocen jako ten, který si začal, jako agresor. Kvůli sociální naivitě jsou žáci s AS spolužáky často naváděni k různým provokacím, hmotně využívání (nošení věcí, kupování jídla, dárečků, ...) pod záminkou přátelství. Žák s AS není schopen náhledu na situaci. Nerozpozná, že nejde o skutečné přátelství, kamarádství, ale že je spolužáky využíván či zesměšňován.

Při řešení případných potyček či sporů mezi žáky je třeba citlivého a pozorného vnímání a řešení situace. Je třeba věnovat zvýšenou pozornost interakcím mezi žáky a dítětem s AS.

4

Klíčové body pro úspěšnou integraci:

- „Otevřenost“ pedagoga a vedení školy pro integraci a jeho dobrá informovanost o diagnóze žáka.
- Úzká spolupráce mezi školou a rodiči, případně specializovaným pracovištěm na problematiku poruch autistického spektra.
- Možnost žáka zažívat úspěch.
- Po celou dobu integrace počítat s tím, že mohou nastat výukové a výchovné problémy, jež obvykle vyplývají z rozporu mezi očekáváním a velikostí handicapu nebo z nedostatečné motivace žáka.
- Při výuce používat principů vizualizace, strukturalizace, motivace.
- Individuální přístup.

Asociace pomáhající lidem s autismem
Jižní Čechy

Kontakty na odborná pracoviště

APLA Jižní Čechy, o.s.

Farského 887
390 02 Tábor
IČO 28552288
Web: jc.apla.cz
Email: jc@apla.cz

Další informace: www.apla.cz, www.autismus.cz, www.aspergeruvsyndrom.cz